

Egy mára elfeledett üzemi lap, a Fényszóró ^[1]

„Az üzemi újság egyike a munkásosztály legnagyobb vívmányainak, az új kultúra felé vezető úton”

„Nem eléggé tudatos üzemeink párt, vállalati és szakszervezeti funkcionáriusaiban, hogy az üzemi sajtó milyen éles fegyver a párt politikájának konkrét helyi megvalósításáért, a termelés emeléséért vívott küzdelemben. A Fényszóró feladata a termelés frontján, hogy a jó kezdeményezések és tapasztalatok feltárásával, a termelést akadályozó, a szocialista munkaverseny továbbfejlesztését gátló körülmények kiméretlen leleplezésével, hasznos kritikai magatartásával segítse elő a termelékenység növekedését az ötéves terv első évének december 21-ére Sztálin elvtárs születésnapjára való befejezését.”

A gyárak, vállalatok életéhez köthető üzemi újságok, versenyhíradók egy munkahely mindennapi életének szerves részét képezik. Az általános felfogással ellentétben - amely szerint az üzemi lapok átpolitizáltságuk miatt csekély forrásértékkel rendelkeztek - az üzemi sajtóban a kutatók számára még kiaknázatlan lehetőségek rejlnek. Természetesen üzemi híryanagok már jóval korábban és más országokban is léteztek, azonban céljukban, küldetésükben és ideológiájukban eltértek egymástól. A Szovjetunióban és a többi szocialista országban elsősorban a termelés (többlettermelés) előmozdítása volt, azonban más (nyugat-európai) országokban a munkásérdekek és a szabad véleménynyilvánítás színtere lehetett, és ennek képviselője is állt a középpontban. Az 1945 utáni hónapokban és az újjáépítés időszakában úgy látszott, hogy Magyarországon az üzemi sajtó is új szerepet kapott. Az országos napilapok mellett - amelyek között szintén bőségesen találhatunk legfőképpen a szénkitermelés emelésére utasító cikkeket - az üzemi sajtó szűk mozgásterrel rendelkezett. Ennek ellenére azonban nagyszámú olvasóhoz (munkáshoz) jutott el, lényegében bárhol megtalálhatók voltak, ahol vállalatot, oktatási intézményt alapítottak, vagy egy már régóta működő gyárban létesítettek újságot és szerkesztőséget. Szerepük kezdetben abban merült ki, hogy a termelés és az újjáépítés szolgálatába álltak. Az újjáépítés és a jóváértékelési kötelezettségek teljesítése olyannyira kardinális kérdés volt, hogy nemcsak a sajtóban volt napirenden, hanem már a *Magyar Rádió*t is kérvénnyel keresték meg a termelés fokozását elősegítő műsor sugárzásával kapcsolatban. Ezek a belső terjesztésű periodikák egy-egy szakma, iparágazat (pl. nyomdaipar), vállalat belső tájékoztatását is szolgálták. A lapok kiadásához az adott gyár, vállalat, intézmény, stb. biztosította az anyagi feltételeket, költségvetésében évenként megtervezve a szükséges kiadásokat. A szerkesztést általában egy bizottságra bízták, amelyben főként a kommunista hatalomátvitel, 1948 után a helyi párt- és szakszervezetnek meghatározó szerepe volt. Az írásokat egy ezzel megbízott „mozgalmi” személy, vagy arra alkalmasnak ítélt vezetővé kinevezett személy gyűjtötte össze. Az üzemi híradókban a munkások elsősorban a termelés állása mellett mindarról tájékozódhattak, ami az adott időszakban megtörtént a munkahelyükön, és alkalmas volt arra, hogy nyilvánosságra kerüljön. Ilyenek voltak a vállalati, üzemi tervek, a párt- és tömegszervezetek helyi eseményei, fontosabb határozatai, az új módszerek (újítások), a szociális jellegű ügyek, értékesítési (export) sikerek, eredmények stb. Helyet kaptak kulturális jellegű írások is, riportok üzemi művészeti csoportok szerepléséről, az adott üzemi futbalcsapat sikeréről, vagy vereségéről, az általuk fenntartott intézmények - óvodák, könyvtárak, művelődési otthonok - életéről. Mindezek mellett természetesen kötelező jelleggel minden üzemi lap megemlékezett az aktuális állami, politikai ünnepekről (április 4., május 1., augusztus 20., november 7. stb.).

A Csepel Autógyár üzemi lapjaként kiadott *Fényszóró* története egybeforrott a gyár 1949. évi megalakulásával. Megfigyelhető, hogy az ötéves terv (1950-1954) és a különböző ipari beruházások megindulásával, vállalatok alapításával egyidejűleg ugrásszerűen megnőtt az üzemi lapok száma is. Aktuális esetben az adott vállalat pártbizottsága a megyei pártbizottsággal (budapesti gyár esetében a budapesti pártbizottsággal) egyetértésben üzemi lapalapítási szándékkal fordult az MDP KV Agitációs- és Propaganda Osztály Sajtó Alosztályához, ahol megvizsgálták a kérelmet, és véleményezték. A *Fényszóró* megalakulásának előzményeiről, vagyis a lapindítási szándék bejelentéséről és az engedélyeztetésről azonban eddig még nem találtunk dokumentumot. Annyit tudunk, hogy az 1949 novemberében életre hívott gyár első kezdetleges üzemi lapja *Villámhíradó* néven indult el 1950. áprilisban, amely csak 1950. október 1-jén vette fel a *Fényszóró* megnevezést. Ára 30 fillér volt. A Csepel Autógyár kezdeti termelési felfutásával párhuzamosan a helyi párt- és gyárvezetés számára is elengedhetetlenül fontosnak mutatkozott egy szervezettebb apparátussal, konkrétan célokkal működő üzemi lap létrehozása, mint amit addig a *Villámhíradó* biztosított. A *Fényszóró* egyik 1950. október 1-ei cikkében meg is határozták a lap működési (szolgáltatási) irányelveit, amely egyben alátámasztotta üzembeli szerepét, létjogosultságát:

„Még nem eléggé tudatos üzemeink párt, vállalati és szakszervezeti funkcionáriusaiban, hogy az üzemi sajtó milyen éles fegyver a párt politikájának konkrét helyi megvalósításáért, a termelés emeléséért vívott küzdelemben. A Fényszóró feladata a termelés frontján, hogy a jó kezdeményezések és tapasztalatok feltárásával, a termelést akadályozó, a szocialista munkaverseny továbbfejlesztését gátló körülmények kiméretlen leleplezésével, hasznos kritikai magatartásával segítse elő a termelékenység növekedését az ötéves terv első évének december 21-ére Sztálin elvtárs születésnapjára való befejezését.”

1

[Képgaléria megtekintése](#) ^[2] ^[2]

Tehát az üzemi lapnak elsősorban agitatív szerepet szántak a Csepel Autógyár évi tervének teljesítésében, mivel az első ötéves terv keretében a Csepel Autógyárnak kiemelkedő fontosságú, országos jelentőségű (vagyis I. kategóriájú!) szerepet terveztek. Mindez összefonódott a munkaversenyek népszerűsítésével, ill. a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) ideológiájának közvetítésével. A lap egyúttal némi kapcsolatot biztosított a gyárvezetés és az átlagmunkás, az iroda és a munkapad között. A közölt és a *Fényszóró* munkájával foglalkozó jelentés a korszak stílusának megfelelően, s más hasonló jelentésekkel szinte teljesen azonos szófordulatokkal számol be a lap megalapításáról. Az aláírás nélküli jelentés valószínűsíthetően 1951 májusában készült, és részletes, átfogó képet ad a *Fényszóró* addigi munkájáról. A lap viszonylag nagyszámú - nyilvánvalóan lelkes, ám a szakmához mitsem értő - szerkesztői gárdával dolgozott, ám nem ezért követett el munkája során minden hibát, amit csak lehetett. (Lásd a forrást!) A korszak összes hasonló jellegű jelentésétől elvárták az önkritikát, hogy így elkerüljék a „kispolgári öntelenség” vádját. A dokumentum tipikus módon alkalmazza a korszak agit. prop. jelentéseinek paneljeit: 1) a Szovjetunió tapasztalatainak ismertetése, hű másolása; 2) a munkaversenyek népszerűsítése; 3) a gyári és más sztahanovisták kiemelése; 4) a tömegekkel való kapcsolat hangsúlyozása.

Az elkövetett, vagy el nem követett hibák szinte folyamatos említése és keresése, az önkritika tanúsítása így kérdésessé teszi az ilyen tartalmú jelentések megbízhatóságát. Mindezek megértéséhez azonban egyéb ismeretek is szükségesek. Az alább közölt jelentés készítője - vélhetően vezető szerkesztője - a hibák egyik okaként a kapkodást jelölte meg. Ismervé azonban a gyár történetét, a Csepel Autógyárban a kezdeti felfutás ellenére nagyfokú volt a szervezetalenség. A gyári lap „beindítása” természetesen nem volt kiemelt feladat, a termelés kérdése viszont annál inkább. A kezdeti szervezetalenséget mutatja, hogy egyes termelési

egységeket a gyártelepen meg sem találtak az illetékes funkcionáriusok, s azt sem tudták - ha megtalálták - hogy kik dolgoznak ott. Így nehéz volt akár a cikkek begyűjtése, a kapcsolattartás a munkásokkal és a munkaverseny-mozgalom szervezése. Kezdetben ezért is merült ki a szerkesztőség munkája az „előre megrendelt” levelek közlésében, amelyek sematikus képet mutatják a lapnak. A munkások zömét nem érdekelte a cikkek írása, vagy azért, mert nem kívánta népszerűsíteni az éppen aktuális normarendezést, ami fizetését csökkentette, vagy azért, mert a számára csak termelési kérdésekkel foglalkozó cikkek érdekeltenek bizonyultak, hiszen mindazt, ami a termeléssel kapcsolatos volt, kötelezően megbeszéltek az adott üzemben, brigádban.

A jelentés egyik igen érdekes része az a megjegyzés, mely szerint a szerkesztőség a Pestmegyei Népiújságtól kapta a legkevesebb segítséget. Az érdekességét mindössze az adja, hogy létezik egy olyan dokumentum is, amelyet Baranyai György, a Pestmegyei Népiújság szerkesztője készített a Fényszóró szerkesztőjéről, Palágyi Gáborról, amelyben az üzemi lap vezetését problémáit, lényegében a lap sikerességét annak polgári származására és értelmiségi múltjára vezeti vissza. Baranyai György felelős szerkesztő - a rendszer ideológiájának megfelelően - a Fényszóró sikerének zálogát abban látta, ha munkásszármazású személy kerül a lap élére: „*En helyesnek tartanám, és erről a napokban a Csepel Autógyár Pártbizottsága titkárával is beszélgettünk, hogy az üzemből munkáskádert emeljünk ki a lap szerkesztésébe.*” A jelentés beilleszthető az '50-es években szinte mindennaposnak tekinthető és a különböző munkások (alkalmazottak) munkájáról készült kéderjellemezések sorába. Nem elhanyagolható tudni, hogy a Fényszóró szerkesztőjéről készített jelentés az MDP KV Sajtó Alosztály megrendelésére készült, valamint azt is szem előtt kell tartani, hogy a - legalább formális - önkritika gyakorlása nélkül aligha lehetett karriert „befutni”.

Az 1952 közepére 2300-as példányszámot elért Fényszórótól az ideológiailag elvárt színvonalat és feladatokat szinte lehetetlen volt teljesíteni. A jelentésben is megfigyelhető, hogy a szerkesztőség elé mennyire összetett feladatokat, „kihívásokat” állítottak, amely a cikkünk elején idézettekhez képest elsődlegesen nemcsak a termelés teljesítésével foglalkozik. „A Fényszóróban, gyárunk Pártbizottságának lapjában is vannak komoly fejlődési eredmények, de megtalálhatók ugyanazon hiányosságok is, melyeket a Szervező Bizottság a Fogaskeréknél állapított [popup title="meg." format="Default click" activate="click" close text="Pest Megyei Levéltár [PML] N717 MDP Csepel Autógyári Bizottsága 1949–1956. 76. f. 6. ó. e. „A Szervező Bizottság határozata az üzemi újságok színvonalának emeléséről.” 1952. március 28. A határozat eredeti lelőhelye: MOL M–KS 276. f. 55. cs. 190. ó. e.”] A MDP országos vezető szervei közé tartozó Szervező Bizottság 1952. január 7-ei ülésén általában is foglalkozott az üzemi lapokkal, és határozatában megállapította, hogy az üzemi újságok irányításáért, ellenőrzéséért a Pártbizottságok, közvetlenül a párttitkárok legyenek a felelősök, valamint az irányítás és szerkesztés tényleges munkájába fokozottabban kell bevonni a szakszervezeteket, a vállalatvezetést és a DISZ-t. Az üzemi lapnak - annak sajátos jellegéből következően - közvetlen kapcsolatban kell állnia az üzemek, a műhelyek életével, termelésével, mozgalmaival és kulturális problémáival. Alapvető feladata, hogy az üzemi életnek minden lényeges mozzanatára reagáljon, elősegítve a dolgozók következetes kommunista nevelését, aminek központjában a közvilájdandóhoz és a munkához való pozitív viszony kifejlesztése áll. Mozgósítania kell az üzemi terv hiánytalan teljesítésére, a munkafegyelm betartására. Az SZB határozata szerint az üzemi lapok kötelessége az élenjáró szovjet munkamódszerek, a sztáhanovista tapasztalatok népszerűsítése, élmunkások példaképek állítása, valamint a „lemaradók” (azaz gyengén teljesítők) kipellengérezése. Az üzemi újság elsődleges feladatának kellett tekinteni a szakszervezeti és a DISZ-munka támogatását, a közvetlen termelési feladatokon kívül pedig napirenden tartani a munkásvédelem kérdéseit, természetesen a levelezők és olvasók érdeklődési körének megfelelően. Az újságoknak lapterjedelmük jelentős részét olyan kérdések megtárgyalására kellett fordítaniuk, amelyek elősegítették az üzemi dolgozók szakmai ismereteinek bővítését, az üzem kulturális és sportéletének színvonalas fejlesztését.

A határozat a továbbiakban így fogalmazott: „b) Az üzemi újság az alapszervezetek és a pártbizottságok munkájának fontos támasza. Rendszeresen ismertesse a pártmunka, az egyes alapszervezetek, bizalmiak, népnevelők munkájának legjobb tapasztalatait, közölje a pártfunkcionáriusok ezzel kapcsolatos cikkeit. Érveivel a konkrét agitáció alapjául szolgáló közleményeivel, a felvilágosító munka tartalmával és megszervezésével foglalkozó iránymutató cikkeivel segítse az agitációt. Szervezze és támogassa a politikai tömegmunka legkülönbözőbb formáit, az új kezdeményezéseket: a csoportos agitációt, a szemléltető módszerek alkalmazását, a villámokat és a harci röplapokat. Rendszeres ellenőrzéssel, szemlézéssel, bírálatlaltal is segítse az alapszervezeti sajtó, a falijújságok munkáját. c) A gyári újság az üzemi dolgozók véleményének, javaslatainak szócsöve. A dolgozók nemcsak olvasói, hanem szerkesztői is lapnak. Akkor dolgozik jól az üzemi újság, ha zömében munkások írják. A levelezők bátorításaival, bejelentéseik, javaslataik, panaszaik gyors és alapos megválaszolásával el kell érni, hogy minden munkás kötelességének érezze, hogy leveleivel is támogassa az üzemi lap és ezen keresztül a pártbizottság munkáját. Így lesz a lap alulról jövő kezdeményezések bátor terjesztője, a széleskörű alulról jövő bírálat kifejlesztésének pótolhatóan eszköze. d) Az üzemi lap a munkásokhoz, az alkalmazottakhoz közeláll, az üzem életéből merített cikkeivel, a helyi problémák eleve és sokoldalú feldolgozásával megszerzett az újságolvasást az elmaradottabb dolgozókkal is, a központi és a megyei lapok rendszeres olvasására és feldolgozására neveli őket. A helyi kérdéseken keresztül felkelti az érdeklődést a békeharc, az általános politikai problémák iránt, növeli a dolgozók szakmai ismeretét és általános műveltségét. [popup title="..." format="Default click" activate="click" close text="MOL M–KS 276. f. 55. cs. 190. ó. e. 1952. január 7. Az RM Művek Pártbizottságának jelentése a Fogaskerék című üzemi lap munkájáról. Mellékelve: A KV APO határozati javaslata. – A Szervező Bizottság határozata az üzemi újságok színvonalának emeléséről (a Fogaskerék című lap megvizsgálása alapján). A nyomtatott határozat kiadásának időpontja: 1952. március 14.”] Annak érdekében, hogy az üzemi lap betölthesse fentiekben felsorolt feladatait, a magyarázat szerint immár azt tartották szükségesnek, hogy a szerkesztőbizottsági tagok az „üzem jellegének megfelelő” technikai szakértelem birtokában legyenek. Az SZB határozata pártbizottságok és a szerkesztőségek másik feladatát abban jelölte meg, hogy a lap széleskörű tömegkapcsolatot alakítson ki a levelezőmozgalmon és az üzemrésznekénti tudósítónálazon [popup title="keresztül." format="Default click" activate="click" close text="1952 folyamán a Fényszórónak havonta átlagban 120–130 levelezője volt. Pest Megyei Levéltár [PML] N717 MDP Csepel Autógyári Bizottsága 1949–1956. 76. f. 7. ó. e. Jegyzőkönyv a Csepel Autógyár Pártbizottsága üléséről, 1952. május 16.”] „Az üzemi újság példányszáma, illetve az újság elterjedtsége és olvasottsága a lap tömegkapcsolatának egyik kifejezője.” A gyári Pártbizottság 1952 májusában új szerkesztőségi tagokat bízott meg a lap közvetlen vezetésével élén Marsi Erzsébet pártépitési rovatvezetővel. Marsi Erzsébet 1952. május 16-án, egy pártbizottsági értekezlet alkalmával a következőket mondta: [popup title=","Mi a Pártbizottságtól nagyon sok segítséget kaptunk. Alig három hónapja, hogy a lap szerkesztését átvettem, nagyon nehéz helyzetem volt kezdetben. Hogy Palágyi elvtársnak itt hagyott rossz szellemét kiküszöböljem.” format="Default click" activate="click" close text="Pest Megyei Levéltár [PML] N717 MDP Csepel Autógyári Bizottsága 1949–1956. 76. f. 7. ó. e. A Csepel Autógyár Pártbizottsága ülésének jegyzőkönyve 1952. május 16.”] Az újdonsült szerkesztőnek nyilvánvalóan azt kellett kiemelnie - ha igaza volt benne, ha nem - hogy elődje és az általa képviselt lapszerkesztési munka mennyire nem felelt meg a Pártbizottság kívánalmainak, s feladatai a váltástól kezdve azért is mentek „nehezen”. A továbbiakban már érthető, hogy a Csepel Autógyári Pártbizottság az értekezlet alkalmával - és a lap három hónapos munkatervei alapján - rendszeres időközönként napirendre tűzte az üzemi lap munkájának vizsgálatáról készült jelentések megtárgyalását. A jelentések szerint az üzemi újság több esetben is segítséget kapott a Pest Megyei Népiújságtól, vagy éppen a gyár Pártbizottságtól, de hogy ez valójában mit jelentett, arra csak formális utalás található. A segítség mindössze ideológiai instrukciók útján érkezett.

Arról, hogy a munkások számára mit jelentett valójában az üzemi lap - korabeli közvélemény-kutatások hiányában - nem rendelkezünk információval. Az üzemi lapok feladata így gyakran alapvető kulturális információkövetítő szerepre redukálódott. Ezt jelentette volna valójában az a gorkiji gondolat, miszerint az üzemi lap az egyik legnagyobb vívmány az új kultúra felé vezető úton? Vélhetően nem, de a kulturálkövetítés nézőpontjából vizsgálva az újság a munkások számára igenis érdeklődésre tartható szót, hiszen a párt tudta a legjobban, hogy mi a helyes irány - és mire van szüksége a dolgozóknak az öntudatos kommunistává nevelés útján. Az aktuális politikai, társadalmi kérdések, mindennapi problémák és információk stb. illetően „lebutítása” minimális terepet biztosított a munkások véleményének és érdekeik védelmének. Az pedig, hogy az üzemi újság ténylegesen egyike volt-e a munkáosztály legnagyobb vívmányainak, döntse el az olvasó.

Jelzet: M-KS 276. f. 89. cs. 225. ó. e. 1950. június 14. - 1956. január 11. Üzemi lapok munkájáról szóló feljegyzések.

Címkék:

[üzemi sajtó](#) ^[3]

[üzemi lap](#) ^[4]

[üzemi híradó](#) ^[5]

[MDP KV Agitációs- és Propaganda Osztálya](#) ^[6]

[Csepel Autógyár](#) ^[7]

[sztáhanovista tapasztalatok](#) ^[8]

[falijújság](#) ^[9]

Kiadás: 9. évfolyam (2009) 4. szám

Forrás webcim: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/egy_mara_elfeledett_uzemi_lap_a_fenzszoro.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/egy_mara_elfeledett_uzemi_lap_a_fenzszoro.html

[2] <https://www.archivnet.hu/javascrip%3A%20void%280%29%3B>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/uzemi-sajto>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/uzemi-lap>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/uzemi-hirado>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mdp-kv-agitacios-es-propaganda-osztalya>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/csepel-autogyar>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/sztahanovista-tapasztalatok>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/falijusag>